

GISTAV FLOBER
KUŠANJE
SVETOG ANTONIJA

prevela s francuskog
Milica Carcaračević

BEOGRAD / MMXXIV

Naslov originala
Gustave Flaubert
La tentation de Saint Antoine
Paris, 1874

urednik izdanja / lektor
Flavio Rigonat

*Uspomeni na mog prijatelja
Alfreda le Poatvena*

I

Zbiva se u Tebaidi, u vrhu jedne planine, na zaravni u obliku polumeseca, koju zatvara veliko kamenje.

Pustinjakova koliba nalazi se pri dnu. Načinjena je od blata i trske, s ravnim krovom, bez vrata. U njoj se nazire krčag i jedan crni hleb; u sredini, na drvenoj klupici, velika knjiga; na zemlji, tu i tamo, vlakna žukve, dve-tri asure, jedna korpa, nož.

Desetak koraka od kolibe veliki krst poboden je u tlo, dok se na drugom kraju zaravni stara izvijena palma nadnosi nad ponor jer je planina okomito odsečena i Nil kao da pravi jezero u podnožju kamenite obale.

Desno i levo stenoviti venac zatvara pogled. Ali, prema pustinji, beskrajni talasi u nizu, pepeljasto-plav, kao peščane obale koje se protežu jedna iza druge i stalno se izdižu, a zatim, s one strane peska, sasvim u daljini, libijski planinski venac prostire se kao zid boje krede, lako osenčen ljubičastim isparenjima. Napred, sunce se spušta. Nebo je na severu sivkastobiserne boje, dok se na zenitu purpurni oblaci, rasuti kao pramenovi džinovske grive, pružaju po plavom svodu. Ovi plameni paoci postepeno tamne, azurni delovi postaju sedefastobledi; žbunje, šljunak, zemlja – sve izgleda čvrsto kao da je od bronze; nekakav zlatasti prah, toliko sitan da se ne razlikuje od treperenja svetlosti, lebdi prostranstvom.

SVETI ANTONIJE

koji ima dugu bradu, dugu kosu i ogrtač od kozje kože, sedi prekrštenih nogu i plete rogožinu. Čim je sunce zašlo, on duboko udahne, gledajući u horizont:

Još jedan dan, još jedan dan je minuo!

Nekada, međutim, nisam bio ovako jadan! Pre nego što protekne noć počinjao sam svoje molitve; zatim sam silazio ka reci po vodu i okomitom stazom peo sam se s mešinom o ramenu, pevajući himne. A onda, zabavljao sam se brižljivim raspremanjem kolibe. Uzimao sam svoj alat; trudio se da asure budu sve jednake, a korpe lake; jer su mi tada i najmanji poslovi izgledali kao dužnosti u kojima nema ničeg teškog.

U određene časove ostavljao sam rad i, ispruživši obe ruke, molio se Bogu i osećao kao neko vrelo milosti koje se s nebeskih visina izliva u moje srce. Ono je presušilo, sada. Zašto?

Korača između stena, lagano.

Svi su me osuđivali kad sam napustio kuću. Majka je pala kao mrtvac, sestra mi je izdaleka davala znake da se vratim; a ona druga, Amonarija, to dete koje sam sretao svake večeri kraj pojila kada je doterivala bivole, plakala je. Trčala je za mnom. Grivne na njenim nogama presijavale su se u prašini, a tunika, otvorena na bedrima, lepršala je na vetru. Stari isposnik koji me je vodio dobacivao joj je uvrede. Naše dve kamile postojano su kasale; i ja više nikog nisam video.

Najpre sam za stanište izabrao grobnicu jednog faraona. Ali podzemni dvori, čija je tama ispunjena vazduhom otežalim od dima drevnih mirisa, kao da su bili začarani, čuo sam kako sa dna sarkofaga dopire žaloban glas koji me zove; ili sam pak video kako su, odjednom, oživele sve gnusobe naslikane na zidovima; pa sam pobegao čak do obale Crvenog mora u jednu razorenu tvrđavu. Tu su mi društvo pravile škorprije koje

su gamizale između kamenja i orlovi koji su iznad moje glave stalno šestarili na plavom nebu. Noću, rastrzale su me kandže, kljuvali me kljunovi, doticala su me meka krila; a strašni demoni, urlajući mi u ušima, obarali su me na zemlju. Jednom, čak, ljudi iz nekakvog karavana koji je išao ka Aleksandriji pritekli su mi u pomoć, a onda su me odveli sa sobom.

U to doba hteo sam da steknem znanja kraj dobrog starca Didima. Mada je bio slep, niko mu nije bio ravan u poznavanju Svetog pisma. Kada bi se poučavanje završilo, zatražio bi moju ruku da se prošeta. Vodio sam ga na Paneum, odakle se otvara vidik na Far i pučinu. A zatim smo se vraćali preko pristaništa sudarajući se s ljudima svih narodnosti, pa čak i s Kimerijcima u medveđim kožama i gimnozofistima sa Ganga, ulepljenih goveđom balegom. Ali je na ulicama neprestano dolazilo do tuča zbog Jevreja koji su odbijali da plate porez, ili zbog buntovnika koji su hteli da proteraju Rimljane. Grad je i inače pun jeretika, pristicalica Maneove, Valentinove, Bazilidove, Arijeve sekte – svi bi da vas se dočepaju da bi raspravljali s vama i ubedili vas.

Ponekad se setim njihovih govora. Koliko god ne obraćali pažnju, to nas uvek potresa.

Pobegao sam u Kolzim, i moje pokajanje bilo je tako duboko da se više nisam bojao Boga. Neki se okupiše oko mene da bi postali pustinjaci. Nametnuo sam im jedno praktično pravilo, iz mržnje prema zastranjivanju gnostika i tvrđenjima filozofa. Sa svih strana slali su mi poruke. Ljudi su iz velike daljine dolazili da me vide.

Međutim, narod je propovednike stavljao na muke, i žudnja za mučeništvom odvukla me u Aleksandriju. Progoni su prestali tri dana ranije.

Kad sam se vraćao odatle, čitava reka sveta zadržala me pred Serapisovim hramom. To je, rekoše mi, poslednja primerena kazna koju namesnik hoće da izvrši. Usred portika, obasjana suncem, jedna naga žena bila je privezana za stub,

dva vojnika bičevala su je kaišima; pri svakom udarcu čitavo njeno telo se grčilo. Onda se okrenula otvorivši usta – i preko gomile, kroz dugu kosu koja joj je pokrivala lice, meni se učini da sam prepoznao Amonariju. . .

Ali. . . ova je bila veća. . . i lepa. . . vanredno lepa!

Prelazi rukama preko čela.

Ne, ne, neću više da mislim na to.

Drugom prilikom, Atanasije me pozvao da ga podržim protiv arijevaca. Sve se svelo na grdnje i poruge. Ali posle toga je bio oklevetan, svrgnut sa stolice, prognan. Gde li je sada? Ništa o tome ne znam.

Niko se više ne trudi da me obavesti! Svi učenici su me napustili, Ilarion, kao i ostali.

Bilo mu je možda petnaest godina kad je došao; a bio je tako radoznalog duha da mi je svakog časa postavljao pitanja. A onda bi slušao, zamišljen – stvari koje su mi bile potrebne donosio je bez gundanja, hitriji od laneta, uostalom, tako veselo da bi i patrijarhe nasmejao. Za mene je bio kao sin!

Nebo je crveno, zemlja potpuno crna. Pod naletima vetra dižu se oblaci peska kao veliki pokrovi, onda ponovo padaju. U jednoj vedrini između oblaka odjednom proleću ptice svrstane u trougao, nalik na komad metala kome samo ivice podrtavaju.

Antonije ih gleda.

Ah, kako bih rado pošao s njima!

Koliko sam puta, isto ovako, sa zavišću posmatrao dugačke brodove čija jedra liče na krila, a naročito kad bi odvodili daleko one koje sam ja prihvatio. Koliko smo lepih časova proveli, koliko izliva srca! Niko me nije zainteresovao tako kao Amon; pričao mi je o svom putovanju u Rim, o katakombama, Koloseumu, o pobožnosti čuvenih žena i o mnogim drugim stvarima!. . . A ja nisam hteo da pođem s njim. Otkud mi

upornost da nastavim ovakav život? Dobro bih učinio da sam ostao kod monaha u Nitriji, kad su me toliko preklinjali. Oni žive u posebnim ćelijama, a ipak razgovaraju jedni s drugima. Nedeljom ih truba okupi u crkvi, gde se vide okačene tri višestruke kamdžije koje služe za kažnjavanje prestupnika, lopova i uljeza, jer su njihova pravila o ponašanju vrlo stroga.

Pa ipak, nisu lišeni izvesnih blagodeti. Vernici im donose jaja, voće, pa čak i spravice kojima se može izvući trnje iz nogu. Oko Pisperija ima vinograda, oni u Pabenu imaju skelu kojom idu po namirnice.

Ali ja bih bolje poslužio svojoj braći da sam bio prosto sveštenik. Mogao bih da pomognem siromasima, da delim svetu pričest, uživao bih ugled u porodicama.

Uostalom, nisu svi svetovnjaci prokleti, i samo je od mene zavisilo da budem. . . na primer, gramatik, filozof. Imao bih u svojoj sobi globus od trske, tablice za pisanje uvek pri ruci, mladiće oko sebe, a nadohvat ruke, kao znamenje, okačen venac od lovorovog lišća.

Ali u ovim poredama ima i suviše oholosti! Vojnik više vredi. Bio sam snažan i smeo – dovoljno da zategnem užad na katapultu, da prođem kroz mračne šume, da sa šlemom na glavi uđem u gradove koji se dime. . . Ništa me, isto tako, nije sprečavalo da za svoj novac kupim zvanje zakupca mostarine na nekom mostu, a putnici bi mi pričali doživljaje, pokazujući mi u svom prtljagu mnoge zanimljive predmete. . .

Trgovci iz Aleksandrije plove u praznične dane rekom Kanop i piju vino iz lotosovih latica uz zvuke bubnjeva od kojih podrhtavaju krčme duž obale! A s one strane drveće potkresano u obliku kupe štiti mirna gazdinstva od južnog vetra. Krov visoke kuće oslanja se na tanke stubiće razmaknute kao letvice na tarabi; a kroz te otvore gospodar opružen na ležaju vidi sve svoje njive unaokolo, s lovcima u žitu, muljaču tamo gde se bere grožđe, volove koji vrše. Njegova deca igraju se na zemlji, žena se saginja da ga poljubi.

U beličastoj noćnoj pomrčini, ovde-onde, pojavljuju se šiljate njuške s potpuno uspravnim ušima i sjajnim očima. Antonije ide prema njima, šljunak se odronjava, životinje beže. To je bio čopor šakala.

Samo jedan je ostao, i stoji na dve šape, telo mu je povijeno, a glava okrenuta ukoso, u stavu velike opreznosti.

Kako je lep! Voleo bih da ga pomilujem po leđima, nežno.

Antonije zvizne da bi ga domamio. Šakal nestaje.

Ah, otišao je da se pridruži ostalima. Kakva samoća, kakva dosada!

Gorko se smeje:

Lep mi je to život savijati na vatri štapove od palmovog drveta i praviti pastirske tojage, plesti korpe, praviti rogožine; a zatim sve to trampiti sa nomadima za hleb od koga se mogu polomiti zubi! Ah, jadan li sam, zar tome neće doći kraj! I smrt bi bila bolja! Ne mogu više! Dosta! Dosta!

Lupi nogom o zemlju i brzim korakom kreće se između stenja, a onda, zadihan, stane, zajeca i porebarke legne na tlo.

Noć je tiha; mnogobrojne zvezde trepere; čuje se samo šuškanje tarantula u prolazu.

Dva kraka od krsta bacaju senku na pesak. Antonije, koji plače, opazi je.

Zar sam tako slab, Bože moj! Samo hrabro, ustanimo!

Ulazi u kolibu, nalazi zapretenu žišku, pripali buktinju i stavlja je na klupicu, ali tako da svetlost pada na veliku knjigu.

Ako bih otvorio. . . Život apostola? . . . Da!. . . Bilo gde!

„I vide nebo otvoreno, s velikim čaršavom koji se spuštao pomoću četiri ugla, u kome je bilo svih vrsta zemaljskih životinja i divljih zveri, gmizavaca i ptica; i jedan glas mu reče: Ustani Petre! Ubij i jedi!“

Gospod je znači hteo da njegov apostol jede od svega?
Dok ja. . .

Antonije prisloni bradu na grudi. Šušte stranice koje je pokrenuo vetar, na šta on podiže glavu i čita:

„Jevreji poubijaše sve neprijatelje svoje mačevima i učiniše veliki pokolj među njima, tako da su po svojoj volji raspolagali svim onima koje su mrzeli.“

Sledi prebrojavanje ljudi koje su poubijali: sedamdeset pet hiljada. Toliko su propatili! Uostalom, njihovi neprijatelji bili su neprijatelji pravog Boga. A koliko su se tek morali radovati osveti, vršeći pokolj među neznabošcima! Grad mora da je bio prekriven mrtvima! Bilo ih je na ulazima u bašte, na stepeništima, a u sobama toliko nagomilano da se vrata nisu mogla otvoriti! – Ali evo tonem u misli o ubistvima i krvi!

Otvora knjigu na drugom mestu.

„Tada car Nabukodonosor pade ničice na zemlju i pokloni se Danilu.“

Ah, dobro je! Svevišnji uzdiže svoje proroke iznad kraljeva; ovaj je, međutim, živio na gozbama, stalno opijen uživanjima i ohološću. Ali ga Bog, za kaznu, pretvori u životinju. Išao je četvoronoške!

Antonije se smeje; šireći ruke, šakom pomeri stranice knjige. Pogled mu pada na ovu rečenicu:

„Jezekija se veoma obradova njihovom dolasku.

I saslušav poslanike, pokaza im sve riznice svoje, srebro i zlato i mirise, i najbolje ulje, i sve svoje dragocene vaze, i što god se nalazale u riznicama njegovijem.“

Mogu da zamislim. . . do tavanice nagomilano drago kamenje, dijamanti, darijusi. Onaj koji poseduje tako veliko blago nije više kao ostali. Rukujući njime, on misli da samim tim što drži plodove bezbrojnih napora, drži i živote naroda koje je izrabljivao, i koje isto tako može da rasipa. Ta je predostrožnost korisna kraljevima. Najmudriji među njima nje nije bio lišen. Njegove lađe donosile su mu slonovaču, majmune. . . Gde je sve to?

Živo lista.

Ah, evo:

„A kraljica od Sabe ču glas o Solomonu, i dođe da ga iskuša zagonetkama.“

Kako je mislila da ga iskuša? Đavo je hteo da kuša Isusa! Ali Isus je pobedio jer je bio Bog, a Solomon možda zahvaljujući svom poznavanju magije. Uzvišena je to nauka! Jer svet – kako mi je jedan filozof objasnio – sačinjava celinu u kojoj svi delovi utiču jedni na druge, kao delovi jednog jedinstvenog tela. Treba poznavati prirodne naklonosti i odbojnosti stvari, pa se onda njima koristiti. . . Moglo bi se znači izmeniti ono što izgleda neizmenljivo.

Tada dve senke, koje su iza njega bacili kraci krsta, prelaze napred. Izgledaju kao dva ogromna roga; Antonije uzvikne:

Pomozi mi, Gospode!

Senka se povlači na svoje mesto.

Ah. . . to je bila samo varka! – Ne treba time da mučim svoj duh! Nemam šta da radim! Baš nemam šta da radim!

Seda, skrstivši ruke.

Međutim. . . učinilo mi se da sam osetio kako se primiče. Ali zašto bi On dolazio? Uostalom, zar ja ne poznajem njegovo

va lukavstva? Odgurnuo sam čudovišnog pustinjaka koji mi je, smejući se, nudio vruće hlepčiče, kentaura koji se upinjao da me stavi na svoje sapi – i ono crno dete koje se pojavilo usred peska, tako lepo, reklo mi je da se zove duh bluda.

Antonije živo korača gore-dole.

Na moju zapovest podignuta je ova gomila svetih utočišta koja su puna monaha što pod kozjim kožama nose košulje od kostreti i koji su tako mnogobrojni da bi se mogla napraviti vojska! Lavove sam lečio od raznih bolesti; izgonio đavole; prelazio reku punu krokodila; car Konstantin mi je napisao tri poruke; Balacija, koji je pljunuo na moja pisma, rastrgli su njegovi konji; kada sam se ponovo pojavio, svet u Aleksandriji se tukao da me vidi, a Atanasije me je ponovo izveo na put. . . . I još kakva druga dela! Eto, više je od trideset godina kako sam u pustinji i stalno cvilim! Nosio sam oko pasa osamdeset livara bronze kao Jevsevije, izlagao svoje telo ubodima insekata kao Makarije. Pedeset tri noći nisam oka sklopio kao Pahomije; i oni kojima seku glavu, kojima usijanim kleštima kidaju meso, ili koje spaljuju, nemaju u sebi toliko vrline, možda, jer je moj život večito mučeništvo.

Antonije zastajkuje.

Ne, niko nije u ovako teškoj nevolji! Milosrdnih srca je sve manje. Niko mi više ništa ne daje. Ogrtač mi je pokidan. Nemam više sandale, čak ni čanak! – jer sam podelio sirotinji i svojoj porodici čitavo svoje dobro, ne zadržavši ništa za sebe. Ako ni za šta drugo, trebalo bi mi malo novca za alat, neophodan za moj rad. O, ne mnogo, sasvim mala svota! A ja bih je čuvao.

Oci iz Nikeje, u purpurnoj odeći, držali su se kao magi na prestolima, duž zida; i častili su ih na gozbama, obasipajući ih počastima, naročito Pafnucija, jer je ćorav i ćopav od mučenja u vreme Dioklecijana! Car ga je više puta ljubio u iskopa-

no oko; kakva glupost! Uostalom, na Saboru je bilo nedostojnih članova! Jedan episkop iz zemlje Skitije, Teofil; drugi iz Persije, Jovan; jedan ukrotitelj zveri, Spiridon! Aleksandar je bio suviše star. Trebalo je da Atanasije pokaže više blagosti prema Arijevcima da bi pristali na popuštanje!

A da li bi oni to učinili? Nisu hteli da me slušaju! Onaj koji je govorio protiv mene – jedan krupan mladić kovrdžave brade – dobacivao mi je, sasvim mirno, lukave primedbe; i, dok sam ja tražio reči, oni su me gledali s pakosnim izrazom na licu, lajući kao hijene. O, zašto nisam mogao da ih, uz carevu pomoć, sve oteram u progonstvo, ili, još bolje, da ih tučem, smrvim, da ih vidim kako pate! A ja, ja zaista patim!

Iznemogao, oslanja se na svoju kolibu.

To je zato što sam suviše postio! Snaga me izdaje. Da mi je da pojedem. . . samo jednom, parče mesa.

Čežnjivo sklapa oči.

Ah, crveno meso. . . grožđe koje čovek zagriže!. . . kisele mleko koje podrhtava na činiji!. . .

Ali šta je meni!. . . Šta je meni!. . . Osećam kako mi se srce nadima kao more kad nadolazi pred oluju. Neka beskrajna mlitavost me pritiska i vruć vazduh kao da mi donosi miris kose. Nijedna žena, međutim, nije došla. . .

Okrene se prema puteljku između stena.

Otuda dolaze, ljuljuškajući se u svojim nosiljkama na crnim rukama evnuha. Silaze i, sklopivši ruke pune prstenja, padaju na kolena. Pričaju mi svoje nemire, muči ih glad za nadljudskim sladostrašćem; htele bi da umru, one u snovima svojim vide bogove koji ih zovu; i rub njihove haljine pada na moje noge. Guram ih od sebe. „O, ne, govore one, ne još!“ Šta treba da radim? Svako ispaštanje bilo bi im dobro. One traže najteže, traže da sa mnom dele moje, da žive sa mnom.

Evo već odavno ne vidim nikoga! Možda će neko doći! Zašto da ne? Ako bih najednom. . . čuo kako zveči klepetuša na mazgi u planini. Čini se. . .

Antonije se vere uz stenu na početku staze; i naginje se, zagledavši se u pomrčinu.

Da, tamo, sasvim u dnu, neka se masa kreće, kao ljudi koji traže put. Ona je tamo. Oni greše.

Viče:

Ovamo! Dođi! Dođi!

Odjek ponavlja: Dođi, dođi!

Zaprepašćen, opusti ruke.

Kakva sramota! Ah, jadni Antonije!

I odmah čuje šaputanje: „Jadni Antonije!“

Ko je to? Odgovorite!

Vetar koji struji između stena zavija, i u zbrkanom zvuku on razaznaje GLASOVE, kao da vazduh govori. Oni su duboki i primamljivi, piskavi.

PRVI

Hoćeš li žene?

DRUGI

Radije gomile novca!

TREĆI

Mač koji blista?

OSTALI

Sav narod ti se divi!

Uspavaj se!

Podavićeš ih, hajde, podavićeš ih!

U isto vreme predmeti se preobražavaju. Kraj strme obale stara palma sa svojom krošnjom žutog lišća postaje poprsje žene koja se nadnela nad ponor i čija se duga kosa vijori.

ANTONIJE

okreće se prema kolibi; a klupica na kojoj leži debela knjiga, čije su stranice pune crnih slova, učini mu se da je žbun načičkan lastama.

To je svakako buktinja koja, usled igre svetlosti. . . Ugasimo je!

On je gasi; zavlada mrkli mrak.

I odjednom prolazi kroz vazduh prvo lokva vode, zatim jedna bludnica, kut nekog hrama, silueta vojnika, bojna kola sa dva bela konja koji se propinju.

Ove slike nailaze naglo, na mahove, i ističu se u noći kao skerletna slika na abonosu.

Kreću se sve brže. Promiču vrtoglavom brzinom. Ponekad zastanu i postepeno blede, rasplinjavaju se; ili pak odleću, a odmah druge pristižu.

Antonije sklapa oči.

Slike se umnožavaju, opkoljavaju ga, opsedaju. Obuzima ga neizreciv strah; oseća žestoke grčeve u epigastrijumu. I pored toga što mu u glavi buči, on opaža strašnu tišinu koja ga deli od sveta. Trudi se da govori; ne može! Kao da se glavna spojnica njegovog bića pokidala i, ne pružajući više otpor, Antonije pada na asuru.

II

Tada se na zemlji pojavi jedna velika senka, prozračnija od bilo kakve prirodne senke, i koju druge senke oivičavaju duž njenih rubova.

To je Đavo, nalaktio se na krov kolibe i drži, ispod svoja dva krila, kao neki džinovski slepi miš koji doji svoje mladunce, sedam smrtnih grehova, čije se iskežene glave zbrkano naziru.

Antonije, još uvek sklopljenih očiju, uživa u svojoj nepomičnosti, i opruža udove na asuri.

Ona mu se čini meka, sve mekša, tako da dođe kao dušek, izdiže se, evo postaje postelja, a postelja čamac; voda klokoće oko njegovih bokova.

Desno i levo pružaju se dva jezička crne zemlje koje nadvisuju obrađena polja s pokojom smokvom. Praporci, doboši i glasovi pevača razležu se u daljini. To su ljudi koji odlaze u Kanopu, da prespavaju u Serapisovom hramu kako bi im Bog podario snove. Antonije to zna; i plovi, gonjen vetrom, između dve strme obale kanala. Papirusovo lišće i crveni cvetovi lokvanja, veći od čoveka, nadnose se nad njim. On se pružio po dnu čuna; veslo, iza njega, vuče se po vodi. S vremena na vreme dopire mlaki povetarac i tanke trske lupkaju jedna o drugu. Žubor talasa postaje sve slabiji, dremež ga hvata. Sanja da je pustinja u Egiptu.

Onda najednom skoči.

Jesam li sanjao? . . . Bilo je tako jasno da zaista sumnjam. Jezik mi se osušio! Žedan sam.

Ulazi u kolibu i nasumce pipka, svuda.

Zemlja je vlažna! . . . Zar je padala kiša? Gle! Parčad! Moj krčag razbijen! A moja mešina?

Nalazi je.

Prazna! Potpuno prazna! Da sidem do reke treba mi najmanje tri sata, a noć je tako mrkla da neću videti ni kud idem. Grčevi mi razdiru utrobu. Gde je moj hleb?

Pošto je dugo tražio, nalazi koricu manju od jajeta.

Kako? Biće da su ga šakali uzeli? Ah, prokletstvo!

I, u besu, baca hleb na zemlju.

Samo što je učinio taj pokret, a već je pred njim trpeza puna svakojakih đakonija. Stolnjak je od bisusa, s prugama kao bandlete na sfingi, koje nastaju usled prelamanja svetlosti. Na trpezi su ogromni butovi rumenog mesa, velike ribe, ptice zajedno s perjem, četvoronošci s kožom, plodovi gotovo ljudske boje; komadi belog leda i pehari od ljubičastog kristala bacaju iskre jedni drugima. Nasred trpeze Antonije vidi divljeg vepra koji se puši, šape su mu na trbuhu, oči poluzatvorene; i misao da može da pojede ovu strašnu životinju neobično ga raduje. Osim toga, tu su jela koja nikada nije video: pečeno seckano meso, pihitije zlatne boje, čorba po kojoj plivaju pečurke kao lokvanji po jezerima, pena tako laka da liči na oblake.

I aroma svega ovog dočarava mu slani miris Okeana, svežinu izvora i snažni dah šuma. On širi nozdrve koliko god može; na usta mu curi voda; govori sebi da mu je to dovoljno za godinu dana, za deset godina, za čitav život!